

les del segon pis són més petites i amb arc de mig punt. L'interior presenta quatre naus amb tres alineacions de nou columnes cada fila. Al llarg dels anys s'hi van fer algunes reformes, com per exemple la torre que connectava tots els pisos i s'hi va instal·lar un dipòsit de l'aigua l'any 1927 com es pot veure a la llinda de la porta. Probablement va substituir una antiga torre, més a prop del riu, que feia les mateixes funcions.

La fàbrica va ser pensada per a utilitzar l'energia hidràulica com a força motriu, amb una turbina de 20 CV. Però molt aviat se li va instal·lar una màquina de vapor de 25 CV de la qual encara es conserva la xemeneia. A primers del segle XX es va electrificar amb generadors annexos a la turbina i a la màquina de vapor.

Al costat de la fàbrica, pel cantó est, hi ha un gran edifici de tres pisos amb finestres a alguns balcons per a habitatges. La seva proximitat a Manresa va fer que fos un model de colònia industrial amb habitatges però sense serveis.

Els habitatges

Al costat de la fàbrica Blanca hi ha dos blocs d'habitatges. El més antic es de la primera meitat del segle XX i era pels encarregats mentre que el segons

és un bloc de planta baixa més quatre pisos construït pel grup de Bertrand i Serra amb una tipologia molt semblant als pisos de la Fàbrica Nova. Tenien quatre habitacions, un menjador gran, cuina econòmica i aigua corrent, quan en aquells moments a la barriada de Sant Pau no n'hi havia. No pagaven lloguer, ni llum, ni aigua i la fàbrica els donava carbó de franc que guardaven en unes carboneres a la planta baixa que també funcionaven com a traster. Al darrera hi havien horts i alguns tenien galliners amb gallines i conills. Al subterrani hi havien lliteres i un menjador per les noies que venien a treballar tota la setmana, la majoria del cantó de Fonollosa i Rajadell. Hi havia una dona que els hi feia el menjar.

Als anys cinquanta i seixanta la majoria de gent va venir d'Andalusia (Rubio, Baza, Marinaleda, etc.).

Els edificis, terrenys i blocs de pisos eren propietat de la fàbrica Bertrand i Serra i quan aquesta fàbrica va tancar els habitatges varen ser llogats i més tard venuts als seus habitants. Era com una colònia sense serveis. Una botiga de la barriada de Sant Pau venia als habitants de la colònia el què necessitaven.

Un lloc per viure i treballar que va generar relacions de veïnatge molt fortes que han perdurat al llarg dels anys.

ORGANITZAT PER: Ajuntament de Manresa, AV Sant Pau, Pla de Desenvolupament Comunitari de la FAVM, Centre d'Estudis del Bages, Centre Excursionista de la Comarca del Bages, Fundació Turisme i Fires de Manresa i Museu de la Tècnica de Manresa-Parc de la Sèquia

AMB LA COL·LABORACIÓ DE: Família Lavín

TEXT: Francesc Comas Closas i Lluís Virós Pujolà

FOTOGRAFIA DE PORTADA: Vista general actual de les fàbriques Vermella i Blanca (Genís Sàez, 2012)

LA VERMELLA I LA BLANCA: LES FÀBRQUES DE SANT PAU

Patrimoni industrial i retalls de vida

LA VERMELLA I LA BLANCA: LES FÀBRriques DE SANT PAU

Patrimoni industrial i retalls de vida

Al marge esquerre del riu Cardener, després de passar per Manresa, trobem dues fàbriques que deuen el seu nom al color amb que van ser pintades, la fàbrica Vermella i la fàbrica Blanca, molt a prop de la barriada de Sant Pau i al davant d'altres fàbriques com les Obagues i Els Polvorers. No se sap quan se'ls va donar aquest nom ja que en la documentació del segle XIX, quan es van construir, es coneixien com les fàbriques de Sant Pau. A mitjan segle XIX Jaume Miralles Vidal va comprar uns terrenys per edificar-hi dues fàbriques. L'any 1859 es va començar a construir la primera, la Blanca. Gaspar Pla li va comprar un terç dels terrenys i entre els dos van construir la resclosa i el canal –avui encara visibles– a mitges. El 1864 Gaspar Pla i el seu gendre Antoni Pons i Enrich van començar la construcció de la segona fàbrica, la Vermella.

Fàbrica Blanca

El comerciant manresà Jaume Miralles Vidal va comprar el 1852 una peça de terra al paratge de les Obagues i després dues peces més. El gener de 1855 obtenia la concessió de l'ús de les aigües del Cardener i permís per poder aixecar dues fàbriques. Es va ajuntar amb el fabricant Marià Batlles, que ja tenia fàbriques en diferents indrets de la ciutat i van construir l'edifici l'any 1859. En

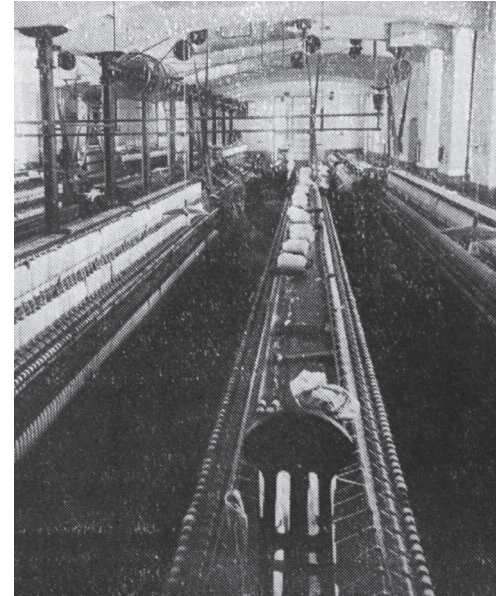
el seu inici era la fàbrica de teixits de cotó més gran de Manresa i, junt amb la Vermella, va ser una de les primeres amb turbina hidràulica.

Des dels orígens la va llogar Jaume Ricart que hi va instal·lar una secció de tissatge amb uns 190 treballadors, mentre que les seccions de filatura i estampats les tenia a Barcelona. A finals del XIX la va llogar l'industrial Jaume Soler i a primers del segle XX l'explotava Francesc Pons Pla que ja feia anar la fàbrica Vermella.

Després de la guerra civil la fàbrica va passar a mans del grup Bertrand Serra (Fàbrica Nova) que la va regentar amb el nom de la Fabril Manresana i va funcionar durant dècades amb una ocupació d'uns 300 treballadors. L'any 1963 amb la crisi del tèxtil va tancar. Avui les quadres estan parcel·lades i llogades a diferents empreses com a magatzems. És una fàbrica de pisos, amb soterrani, planta baixa amb columnes de ferro forjat i dos pisos, el primer amb columnes de ferro i el segon amb pilars de maó. La coberta és de jàsseres d'acer i bigues de fusta.

A mitjan segle XIX Jaume Miralles Vidal va comprar uns terrenys per edificar-hi dues fàbriques. L'any 1859 es va començar a construir la primera, la Blanca

La fàbrica va ser construïda perpendicular al canal i alineada amb la Vermella per adaptar-se al traçat del canal. En dos costats hi ha diferents edificacions

Sala de contínues a la fàbrica de Francisco Pons y Pla a Sant Pau ('Manresa y su comarca. Guía oficial'. Ediciones Gráficas. Barcelona, 1929)

adossades. La planta fa quaranta-un metre de llarg i catorze i mig d'ample (594,5m²). Les obertures són de forma rectangular a tots els quatre costats, si bé les finestres de la façana est són més petites. L'interior presenta dues naus separades per onze columnes amb una alçada de quasi quatre metres. A la façana nord hi ha una torre amb una escala per connectar els pisos i un dipòsit d'aigua a la part superior.

L'energia s'obtenia mitjançant una turbina de 40 CV –era la més potent de la ciutat quan es va inaugurar– i que es va augmentar fins als 50 CV al cap d'uns anys. El 1875 es va instal·lar una màqui-

na de vapor complementària de 26 CV –encara es visible la xemeneia. Al cap d'uns anys es va posar un segon vapor que permetia generar 100 CV. Totes les turbines van desaparèixer amb l'aiguat de 1982.

Fàbrica Vermella

Gaspar Pla estava casat amb Josefa Serrano, filla de Pau Serrano que tenia la fàbrica al torrent de Sant Ignasi (davant l'actual Museu de Manresa) i va ser la primera fàbrica amb vapor a la ciutat. El 1864 Gaspar Pla i el seu gendre Antoni Pons i Enrich van començar la construcció de la segona fàbrica de Sant Pau, la Vermella, que es va acabar el 1866. La primera societat que la va explotar va ser Pla, Vives i Aguilera com a filats, de la qual formava part Gaspar Pla, després el seu gendre i successor Antoni Pons i Enrich i més tard el fill d'aquest, Francesc Pons i Pla. Amb ell es va destinar al tissatge. Als anys vuitanta es va destinar a petits tallers metal·lúrgics. És una fàbrica perpendicular al canal. Té tres pisos suportats per columnes interiors de ferro de fosa amb capitells amb la base per als embarrats, un soterrani i jàsseres d'acer a la teulada. És una de les fàbriques de riu amb columnes de fosa i jàsseres més antigues que es conserven a Manresa. La planta fa trenta-cinc metres de llarg i vint-i-dos i mig d'amplada (787 m²). Les obertures laterals són rectangulars, més grans a la planta baixa i al primer pis, mentre que